

spise, pravi: »Ich entsage nun ganz dem Felde heimischer Litteratur, ich schuf nichts und beachtete auch nichts von dem Geschaffenen . . . doch will ich keineswegs für immer von diesem Felde Abschied genommen haben«. In oziraje se na leto 1857. pravi: »Ausserdem presste die Liebe zu meinem Vaterlande manches Liedchen im heimischen Dialekte aus meiner Brust und es geht sogar vorwärts auf diesem Gebiete« . . . »Vielleicht wird dieses Jahr ob der Entstehung des Glasnik mich mehr auf diesem Gebiete producirten sehen, denn auch an diesen werfe ich mich mit derselben Gluth, wie an jede neue derartige Erscheinung im Slovenischen«.

Zgodovino zastopa Iv. Steklasa s svojim spisom »Franc Karol Turjaški, karlovški general«. Steklasa pripoveduje po Lopašićevih »Spomenikih hrvatske Krajine« in po Smičiklasovi hrvatski zgodovini par zgodovinskih dogodkov, zlasti boje okoli Bihaća, v Krajini in v Senju. Franc Karol Turjaški ne stopa nikjer določno v ospredje in njegovo delovanje ni slikano dovolj jasno, kakor bi ustrezalo naslovu spisa, po katerem bi pričakovali natančno obrisane podobe Turjačanove, a ne samo splošne zgodovine. Spis ne temelji na samostojnih raziskavah virov ter nima posebne znanstvene vrednosti.

Letos je zastopano v »Zborniku« tudi pravoslovje. Dragotin Wenger, c. kr. dež. sodni svetnik, je priobčil svoje javno poljudno predavanje »Pravosodstvo nekdanj in sedanj«. Spis je pisan res poljudno, lahko umljivo in vendar vseskozi zanimivo. Strokovnjakom seveda ne pove mnogo ali nič novega, lajiki pa ga bodo brez dvoma čitali z velikim zanimanjem.

Peter Bohinjec je priobčil spis »Semeniška slovenska knjižnica«, ki ga imenuje donesek k zgodovini slovenske književnosti. Da je bila ustanovitev semeniške slovenske knjižnice, ki so jo osnovali leta 1840. slovenski bogoslovci, velikega pomena za tedanje literarne razmere, se ne da tajiti. Zato mi je žal, da Bohinjec ni posegel globlje v to snov ter nam ni obširno naslikal te dobe slovenskega literarnega gibanja. Z naštevanjem raznih imen mož, ki so poslovali za knjižničarje in blagajnike, ter raznih drugih številčk nam je pač bore malo pomagano. Po zapisnikih in drugih spominih sestavljena slika tega gibanja in idej, ki so vodile tedanje bogoslovce, to bi nas bolj zanimalo! Nekoliko nejasno je, ko piše Bohinjec: »dijaki . . . so prišli iz karlovške gimnazije in od tam so prinesli s seboj tudi Gajevga ilirskega duha. Boj za pravopis in narečje slovensko v tistem času odseva iz društvenih zapiskov«. Gajev ilirizem in boj za narečje slovensko sta si nasprotni stremljenji, ali pa se je Bohinjec nejasno izrazil. Tudi bi bilo bolje, oziroma natančneje reči, da je bilo društvo slovenske knjižnice osnovano z ilirskim imenom, ne s hrvatskim, kakor kaže ime samo »slavo-ilirsko«.

(Konec prihodnjič.) *Dr. Vidic.*

»Jugoslavenska akademija znanosti i umetnosti« nam je poslala sledeče knjige: I. Ljetopis »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« za godinu 1902., 17. svezak. II. Rad »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«. Knjiga 152. Razredi historičko-filologički i filologičko-juridički, 59. III. Sbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga VIII. svezak 1. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. Cijena 2:50 krune. Natančnejšo oceno teh knjig prinesemo pozneje.

Živko Bertić: Ženski udesi. Tri pripovijesti. Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, svezak 260.—261. U Zagrebu 1902. Cena 1 K.

»Ženski udesi« — ženska usoda? Previsoko doneč naslov je to za one tri povesti! Iz treh slučajev še ne sledi »udes« in to tem manj, če so slučaji očitno enostranski ter omejeni na selsko življenje. »Udesi seljačke žene« — tak naslov bi vsaj po obsegu bil točen, po vsebini pa niti to ne!

One tri povesti¹⁾ kažejo sicer lep pripovedniški talent, ostro opazovanje in dovzetnost istotako za mehkočutno sentimentalnost kakor za debelo brutalnost, za dve lastnosti, ki se često res čudno prešinjeta v življenju in čuvstvovanju seljaka. — Razvoj dejanja se vrši pač po dušeslovnih, tuintam globoko pojmovanih zakonih, ali ti zakoni nčinkujejo preradikalno, preneposredno. Mirna tišina se prehitro prevrže v orkan; vendar moramo pohvalno omeniti, da se tak prevrat pojavlja že prej po znakih, vidnih za pazljivega motrilca, dasi je bilo mogoče, ostro označeno tendenco, ki leži v splošni označbi »ženski udesi«, izvesti v okviru razmerno kratkih povesti le z glavnimi potezami, ne pa v klasiškem umotvoru.

V prvi povesti »Paraskina sreča« se na Paraski, deklici »mladi, friški (sic!), omaleni i okrugli kao lopta«, kaže »ženska usoda«. Ona je bila »sirota djevojka«, ali vendar bi rada stopila malo v svet; zato je »jedva dočevala Janoša, da jo izbavi iz te sirotinje«. Ta Janoš! Mlad pastir je, ki ga je oče držal trdo; ko pa oče umrje, pa kakor bi konja izpustil: vsem deklicam dvorjani, vse ga imajo rade — ali kmalu spozna, da ga ne bi hotela nobena za moža, ker je pastir — »sluga«. Zato vzame ljubko, pa ubožno Parasko. Hej, to je bilo potem življenje med njima — čitajte II. poglavje, ljubko idilo! »Oba lepa, oba mlada!« Vsa okolica je govorila o njuni sreči. — Ali na mah pride strašen preobrat — pri njem. Črez dolgo časa zaide Janoš v gostilno in pri kupici ga zbadajo sodrugi, da »preveč ženo sluša, da on ni več gospodar v hiši«. Pijan prespi noč pred hišo, brez slovesa odide zjutraj za teden dni na pašo. Pač se oglašča včasih vest v njem, ali zaman! Paraskine sreče ni več, nastopila je »usoda«; s podvojeno skrbjo ga izkuša ona privabiti k sebi, misli celo, da je vsega kriva le ona. Zaman! Odslej je ona angel, on zver. Ne zameri mu v svoji nedolžnosti, ko ga najde pijanega v gostilni pri ničvrednih ženskah, on pa jo pobije na tla . . . Ko Paraska drugo jutro rodi mrtvo dete, tudi to ne gane zbesnelca. »Medju njima je bilo sve svršeno . . . Janoš je njoj i dalje dolazio . . . a ona mu bila pokorna«, češ, to ji je usojeno. Janoš pa je pil in pil, pretepaval Parasko in ji očitaval, da pije za svoje; delal ni nič. Dala se je tolči in je delala zanj leta in leta. Neko noč pa so ji ga prinesli mrtvega, ubitega . . . Ženska usoda! Ubila je zlata sreča, ubito otroško veselje nad življenjem; da, često določuje usodo v človeškem življenju le zlobna, zavistna frivolnost — kdo je tukaj oče te frivolnosti —? Moški! On je — »ženski udes«! —

Drugačno ozadje je v drugi povesti »Sirota«; že naslov ga nam pove: »uklet je od neba in zemlje, kdor se je rodil kot siromak«. Široto Kristo je hudobni Kreša nekje pobral in jo vzel za ženo; ali črez ne dolgo časa jo je izkusil ob belem dnevu umoriti — odurna slika, nepotrebna za dosego namena te knjige. Le slučaj jo reši. Kreša umrje v zaporu, ona pa živi sama zase, plaha in ponižna. Tu se prične zopet idila — baš te se posrečijo pisatelju izborna —: poštenjak Joško, sam postaren, vzame postarno Kristo za ženo, lepo življenje jima vzklije, celo otročica dobita, dasi pohabljenega. Ali — »ženski udes«! Kmalu stopa Krista za pogrebom svojega moža in kmalu pokoplje sinčka.

¹⁾ Tujk je v njih mnogo več nego v naših slovenskih knjigah!

Dobra realistična slika je tretja povest »Udala se«. Tu se je pisatelj okanil vsakega pretiravanja, nasprotno pa je razvil vse svoje vrline v slikanju odnošajev, pomakajoč svoje pero nekoliko tudi v redko tekočino, v humor. Nemara se bo sploh povest komu zdela ironija na naslov »Ženski udesi« . . . Kaka ženska usoda se tu uveljavi? Prav suhoparno: usoda, da se omoži! S to usodo ženstvo — baje — navadno ni nezadovoljno, torej se to ne more imenovati »usoda« v onem ožjem pomenu besede. Taka pač postane, kadar se možitev vsiljuje; vse kaj drugega pa je, kadar se deklica, kakor krasotica Evka v naši povesti, hoče omožiti — zato, ker so vse njene vrstnice že omožene. V njenem položaju je to pač neke vrste »udes«: na razpolago ji je namreč le eden »momak«, Aleksa, sicer dobra duša, ali grd, pregrešno grd in neroden ter umazan, čeprav premožen! Tako pride punčka v škripce: omožiti se mora in hoče — ker je najstarejša devojka v vasi, pred Aleksom, edinim, ki bi jo rad, pa se ji gnusi. No, smili se nam Evka, ko je postala žrtva predsodkov, starih šeg; po svojem srcu bi rada izbirala, ali godi se ji, kakor se je njeni materi, ki ji zdaj prigovarja: »Tudi jaz nisem tvojega otca baš, kakor se pravi, ljubila, ko sem ga vzela; pa glej, hvala Bogu, srečno sem ž njim živela. — Kaj je ljubezen — to je le enkratna norost, ki kratko traja . . . Od ljubezni nikdo ne živi.« — Evka pač vidi uspeh, ali razlogi ji ne gredo v glavo. Vsaj enkrat bi rada okusila slast ljubezni — »enkratna norost«! In najde jo hipno pri lepem desetniku Miletu, potem pa sledi svojemu Aleksu, ki jo sprejme z veseljem, dasi ga je v svoji nezavestni razkošnosti varala z Miletom . . . Eh, so tudi — moški udesi!

Dr. Jos. Tominšek.

Fran Milobar: Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva (političke ekonomije). Napisao —. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske«, 1902. Str. VIII + 248. — Dasi je narodnogospodarska veda izmed najmlajših, se vendar opaža, da razmeroma naglo prodira v čimdalje širše sloje, da je prodrla že dokaj globoko v zavest socijalnih bitnosti. Naravno! Saj je ni vede, ki bi neposredno toliko lahko vplivala na človeštva spas in pogubo kakor ravno nacionalna ekonomija. Ker pa je ta veda še mlada, je zopet umevno, da se je treba lotiti dela z veliko pozornostjo. Ako posežeš po napačnih sredstvih, hoteč si izpopolniti znanstveno podlago za nadaljno, podrobno raziskavanje v okviru narodnogospodarske vede — si že grešil in često potem potrebuješ mnogo let, da spoznaš hibo, popraviš in nadomestiš zamudo s potrojenim delom. Osobito nevarno je, ako se lotiš narodnogospodarske vede poln predsodkov, bodisi, da si zavzet za sedanji družabni ustroj in ga smatraš za nedotakljivega, bodisi, da se navdušuješ za izpremembo sedaj veljavnega socijalnega reda in za nadomestitev z novim, boljšim, čeprav nejasnim, ker doslej še embrijonalnim, — ali pa si želiš nazaj v stare čase in hvališ srednji vek kot zlato dobo vsega človeštva . . . A pred vsem je treba imeti prosto misel, sicer ne spoznaš, in ker ne spoznaš, oceniš neugodno, netočno.

Če se prezgodaj daš vladati kakšnim — pa bodisi še tako radikalnim, ker navadno agitatorskim geslom; če prezgodaj oddaš dušo kakšni znanstveni struji, ne vedoč, kakšno je bistvo te vede: ne boš mogel delovati pozneje produktivno. Če ne znaš razlikovati teoretične narodnogospodarske vede od praktične, nikdar ne postaneš strokovnjak ni v prvi ni v drugi; ni mogoče. Tu je pa največja nevarnost za začetnika: čim hlastno prečita ugajajočo mu, n. pr. socijalnopolitično razpravo ali celo knjigo, takoj začne sam pisati razprave in knjige — navadno seveda s praktičnega stališča, kar je vse še bolj konfuzno.